

EUROPOS VAIKŲ SKYDO PLATFORMA

Vaikų apsauga nuo pornografijos

Europos vaikų skydo platforma (*angl. European Child Shield Platform*) yra tinklas, vienijantis teisės ir medicinos ekspertus pornografijos tema, taip pat daugiau kaip 30 nevyriausybinų organizacijų, dirbančių prevencijos ir pagalbos teikimo priklausomybės klausimais, iš 19 ES valstybių narių. Platformos tikslas – rasti politinius sprendimus, kaip apsaugoti vaikus, pradedant pripažinimu, kad internetinė pornografija yra visuomenės sveikatos problema, ir skatinant dalytis gerąja patirtimi, medžiaga ir žiniomis visoje Europoje.

Pornografija yra visuomenės sveikatos problema:

- Objektvizuoja moteris (moters kūnas vaizduojamas kaip objektas vartojimui – vert. past.), skatina lyčių stereotipus, agresyvų elgesį lytinių santykių metu;
- Skatina seksualinio kompulsyvumo ir priklausomybės vystymąsi, yra žalinga smegenims;
- Sukelia rimtas pasekmes seksualumo formavimuisi svarbiausiu jaunų žmonių psichoseksualinio vystymosi laikotarpiu;
- Žeidžia savigarbą ir skatina kūno kompleksų vystymąsi;
- Didina santykių ir emocijų problemas nuo paauglystės dėl pornografijos sukuriama seksualumo ir meilės ryšio atotrūkio;
- Skatina seksualinę disfunkciją nuo paauglystės, kuri dėl smegenų pripratimo prie pornografinio turinio paūmėja suaugus.

1. DUOMENYS IR STATISTIKA

Vis dažniau vaikai žiūri pornografinį turinį ir tampa nuo jo priklausomi - tai aštrėjanti problema:

- ❖ Pornografiją **reguliariai žiūri 50-99%** vyrų ir **30-86%** moterų (Baranowski et al., 2019);
- ❖ **90%** 8-16 metų amžiaus vaikų yra žiūrėję pornografiją (Children Internet Pornography Statistics, 2015). **50%** 11-13 metų amžiaus vaikų yra vartoję internetinę pornografiją (Report on people, Pornography and age verification, 2020);
- ❖ Manytina, kad **5-14%** suaugusiųjų žmonių yra **priklausomi nuo pornografijos** (Böthe, Vaillancourt-Morel et al., 2021). **Ir atitinkamai nuo 3,6 % iki 29,8 % visų gyventojų** (Hernandez-Mora, 2023).

ŠALIS	STATISTINIAI DUOMENYS
Čekija ir Slovakija	18,7% apklaustų vaikų pirmą kartą matė pornografinę medžiagą būdami 11 metų amžiaus 88,8% atsakė, kad jie gali rasti pornografijos savo telefonuose 33% daug kartų gavo pornografinės medžiagos iš savo draugo ar bendraklasio
šaltinis: https://tlakovyhrniec.sk/wp-content/uploads/2023/10/prieskum-deti-print.pdf	
Danija (15-18 metų jaunuolių tyrimas)	12,8 metų yra pornografijos žiūrėjimo pradžios vidurkis 71% Danijos jaunimo iki 15 metų yra žiūrėję pornografiją 51% dažnai ir reguliariai žiūrėjo pornografiją prieš savo 15-ąjį gimtadienį 77% turi neribotą prieigą prie pornografijos (be tėvų kontrolės ar interneto filtrų) 67% socialinėje žiniasklaidoje susiduria su pornografinė medžiaga ne savo noru

Šioje ataskaitoje pateikti duomenys gauti konsultuojantis su platformos nariais ekspertais ir apibendrinus tam tikrus Europos valstybėse narėse atliktus tyrimus. Bibliografinė medžiaga pateikiama šio dokumento priede.

	<p>49% pornografiją žiūrinčių jaunuolių teigia, kad jaučia nenugalimą potraukį žiūrėti pornografiją, o net 43% jaučiasi tam tikra prasme priklausomi nuo pornografijos</p> <p>šaltinis: https://mediesundhed.dk/wp-content/uploads/2021/11/A4_Rapport_Medie_sundhed_v4.pdf</p>
Prancūzija	<p>51% 12-13 metų berniukų reguliariai vartoja pornografiją</p> <p>90% 14-24 metų amžiaus jaunimo mano, kad pažiūrėti pornografiją "lengva arba labai lengva"</p> <p>2017 m. (19%)-2022 m. (28%) gerokai išaugo pornografijos svetainėse besilankančių nepilnamečių procentinė dalis</p> <p>Prancūzija yra trečia pagal dydį pornografijos vartotoja vienoje iš pagrindinių pasaulio pornografijos svetainių</p> <p>Apie priklausomybę nuo pornografijos atliktas vienas tyrimas teigia, kad: priklausomybė nuo pornografijos išsivysto 11% vyrų ir 0,7% moterų.</p> <p>šaltiniai: (žr. 1 Priedą ARCOM, 2023; Fondapol, 2018; PornHub, 2022; Hernandez-Mora et al., 2022.) https://www.arcom.fr/nos-ressources/etudes-et-donnees/mediatheque/frequentation-des-sites-adultes-par-les-mineurs https://www.fondapol.org/etude/les-addictions-chez-les-jeunes-14-24-ans-2/ https://www.pornhub.com/insights/2022-year-in-review https://doi.org/10.1080/26929953.2022.2110342</p>
Lenkija	<p>73% 12-14 metų paauglių mano, kad prieiga prie internetinės pornografijos yra "lengva"</p> <p>18,5% pirmą kartą pamatė pornografinį turinį būdami jaunesni nei 10 metų</p> <p>21,5% 12-14 metų amžiaus vaikų kasdien žiūri pornografinį turinį internete</p> <p>19% 12-14 metų amžiaus vaikų yra matę smurtinį pornografinį turinį</p> <p>šaltinis: https://cyberprofilaktyka.pl/badania/2022-nastolatki-a-pornografia-badania.pdf</p>
Ispanija	<p>8 iš 10 13-15 metų berniukų reguliariai vartoja pornografiją</p> <p>76,25% 13-18 metų paauglių ieško <i>hardcore pornografijos</i></p> <p>90% 13-18 metų amžiaus jaunuolių <i>dažnai</i> vartoja pornografiją</p> <p>34,3% 13-18 metų berniukų ir 2,6% 13-18 metų mergaičių pornografiją vartoja <i>kasdien</i></p> <p>šaltinis: https://www.caib.es/pidip2front/adjunto?codi=2952165&locale=es</p>

2. GERIAUSI TEISINIAI SPRENDIMAI IR GEROJI PRAKTIKA SIEKIANT APSAUGOTI VAIKUS

Tėvams ir kitiems ugdytojams tenka pagrindinis vaidmuo saugant nepilnamečius nuo pornografijos, tačiau papildomai reikia imtis teisinių priemonių, nepaisant jų sudėtingumo (technologijos, duomenų apsauga ir kt.). Dėl šios priežasties labai svarbus glaudus ekspertų ir atitinkamų sprendimų priėmėjų politinis bendradarbiavimas. Siekiant sumažinti arba apsunkinti nepilnamečių prieigą prie pornografijos, įgyvendinta toliau aprašyta geroji praktika:

ITALIJA

1. Interneto svetainėse ir kitose platformose privalomos įdiegti amžiaus patikros sistemos, neleidžiančios nepilnamečiams prie jų prisijungti.

„Caivano dekreto“, t. y. 2023 m. rugsėjo 15 d. įstatyminio dekreto Nr. 123, 13 bis straipsnyje, pateiktos „Pilnametystės patikros nuostatos dėl prieigos prie pornografinių svetainių“ ir draudžiama nepilnamečiams pasiekti pornografinį turinį, „nes tai žemina jų orumą ir kenkia jų fizinei bei psichinei gerovei, o tai yra visuomenės sveikatos problema“. Įstatymu reikalaujama, kad pornografiją platinančių interneto svetainių ar kitų platformų operatoriai tikrintų naudotojų amžių. Nesilaikant šio reikalavimo, įpareigotosioms šalims gali būti skiriama

Šioje ataskaitoje pateikti duomenys gauti konsultuojantis su platformos nariais ekspertais ir apibendrinus tam tikrus Europos valstybėse narėse atliktus tyrimus. Bibliografinė medžiaga pateikiama šio dokumento priede.

bauda, o jei tai neskatina laikytis reikalavimų, Ryšių reguliavimo tarnyba (Agcom) gali nurodyti užblokuoti svetainę ar platformą.

2. Įstatyme numatyta, kad kai kuriose interneto paslaugų sutartyse **iš anksto įjungiamos Tėvų kontrolės sistemos (angl. Parental Control Systems).**

2020 m. balandžio 30 d. dekreto-įstatymo Nr. 28 „Nepilnamečių apsaugos nuo kibernetinės erdvės pavojų sistemos“ 7-bis straipsnyje nustatyta, kad tėvų kontrolės sistemos arba sistemos, galinčios filtruoti nepilnamečiams netinkamą turinį ir blokuoti vyresnei nei aštuoniolikos metų auditorijai skirtą turinį, turi būti įtrauktos į elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutartis ir iš anksto **nemokamai** aktyvuotos.

PRANCŪZIJA

1. Amžiaus patikros sistemos, kurios neleidžia nepilnamečiams pasiekti pornografinio turinio.

Baudžiamojo kodekso 227-24 straipsnis buvo iš dalies pakeistas **2020 m. liepos 30 d. įstatymu 2020-936**. Tačiau sudėtinga blokavimo procedūra, taikoma pažeidus 227-24 str. (2020 m. liepos 30 d. Įstatymas 2020-936, 23 str.), trukdo jos veiksmingumui. Be to, 2023 m. spalio 18 d. Kasacinis teismas (Nr. 22-18.926) nusprendė, kad **vaikų apsaugos asociacija** gali prašyti teismų nurodyti interneto paslaugų teikėjams blokuoti prieigą prie pornografinės svetainės, kuri tikėtina gali būti prieinama nepilnamečiui, prieš tai nesiimant veiksmų prieš turinio šeimininką, leidėją ar autorių.

2. IT ribojimas švietimo įstaigose.

Švietimo kodekso str. L.511-5 iš esmės draudžia mokiniams naudotis bet kokios rūšies elektroninių ryšių priemonėmis vaikų darželiuose, pradinėse mokyklose ir žemesnėse vidurinėse mokyklose, taip pat „vykdant bet kokią su mokymu susijusią veiklą, kuri vyksta ne jų patalpose“, išskyrus vidaus nuostatuose aiškiai apibrėžtas aplinkybes ("įskaitant naudojimą švietimo reikmėms") ir vidaus taisyklėse aiškiai apibrėžtos vietose. **Vidurinėse mokyklose** [licėjuose] iš principo draudimo nėra, tačiau mokyklos taisyklėse gali būti nustatyta, kad mokiniams draudžiama naudotis tokiais prietaisais.

3. Parlamentas nagrinėja įstatymo projektą, kuriuo siekiama užtikrinti skaitmeninės erdvės saugumą ir reguliavimą, įskaitant tikslą apsaugoti vaikus nuo internetinės pornografijos sustiprinant Audiovizualinių ir skaitmeninių ryšių reguliavimo institucijos (pranc. *Autorité de régulation de la communication audiovisuel et numérique - ARCOM*) įgaliojimus, kad ji galėtų be teismo įsikišimo nuspręsti blokuoti interneto svetaines, pažeidžiančias pareigą patikrinti amžių.

Vasario pradžioje vyriausybė paskelbė, kad nuo 2023 m. kovo mėn. nori išbandyti „dvigubo anonimiškumo“ patikros sprendimą, kad nepilnamečiai negalėtų patekti į pornografines svetaines.

4. 2021 m. vyriausybė vykdė visuomenės informavimo kampaniją "Aš saugau savo vaiką" (pranc. "[Je Protège Mon Enfant](#)") apie vaikų patiriamą pornografijos poveikį.

2023 kovo 1 d. Senatas priėmė rezoliuciją, kurioje raginama kovą su pornografiniu smurtu laikyti viešosios politikos prioritetu (**Rezoliucija Nr. 65 (2022-2023 m.)**).

VOKIETIJA

1. Amžiaus patikros mechanizmai.

Pagal **2002 m. federalinių žemių sutarties dėl jaunimo apsaugos žiniasklaidoje 4 straipsnį** pornografinio turinio paslaugų teikėjai turi įdiegti amžiaus patikros mechanizmą.

2. Kontroliuojančios institucijos atliekamas interneto svetainių blokavimas.

Jaunimo apsaugos žiniasklaidoje komisija (KJM), centrinė nepilnamečių apsaugos privačioje radijo sklaidoje ir žiniasklaidoje kontrolės institucija, gali nuspręsti blokuoti reglamentą pažeidžiančias pornografines interneto svetaines. Ji pateikia įvertintų techninių sprendimų sąrašą. **Kai kurių federalinių žemių žiniasklaidos reguliavimo institucijos pradėjo teisinius veiksmus prieš pažeidžiančias interneto svetaines**, kurioms taikoma blokavimo priemonė.

Šioje ataskaitoje pateikti duomenys gauti konsultuojantis su platformos nariais ekspertais ir apibendrinus tam tikrus Europos valstybėse narėse atliktus tyrimus. Bibliografinė medžiaga pateikiama šio dokumento priede.

DANIJA

1. Amžiaus patikros mechanizmai, taikomi netinkamam pagal amžių turiniui, atidėti, kad būtų rastas europinis sprendimas.

2023 spalio 3 d. Vyriausybė paskelbė "2023-2024 m. įstatymo programą", kurios 13 puslapyje teigiama, kad:

"Įstatymas dėl amžiaus patikros platformose, kuriose yra netinkamo pagal amžių turinio (II saisis)". Įstatymo projektu siekiama atriboti vaikus ir jaunuolius nuo galimybės internete susipažinti su netinkamu pagal amžių turiniu. Siūloma nustatyti reikalavimus platformų su netinkamu pagal amžių turiniu tarpininkams, užtikrinantiems veiksmingą prieigą prie jų interneto svetainės amžiaus kontrolę, kad jaunesni nei 16 metų vaikai ir jaunimas negalėtų pasiekti netinkamo pagal amžių turinio. Įstatymo projektas parengtas po to, kai vyriausybė gavo 2023 m. birželio mėn. technologijų ekspertų grupės rekomendacijas.

Tačiau 2023 m. lapkričio 1 d. Vyriausybė paskelbė, kad atideda nacionalinį teisės akto pasiūlymą dėl amžiaus patikros ir dabar deda visas pastangas, kad būtų rastas veiksmingas europinis sprendimas. Tokį sprendimą lėmė tai, kad ES "pareikalavo" tiek Prancūzijos, tiek Vokietijos atšaukti savo teisės aktus / iniciatyvas vėliausiai tada, kai 2024 m. vasario mėn. įsigalios naujos Duomenų struktūrų ir algoritmų (DSA) programos. Danijos Pramonės, verslo ir finansų ministras kartu su Skaitmeninio valdymo ir lyčių lygybės ministre pareiškė, kad pripažindami didžiulį poreikį įteisinti amžiaus patikrą jie to atkakliai sieks kartu su Prancūzija ir Vokietija.

3. MEDŽIAGA IR SEMINARAI VAIKAMS IR JŲ ŠEIMOMS

Šiame skyriuje pateikiami mūsų partnerių organizacijų parengti geros medžiagos ir seminarų jaunimui, tėvams ir pedagogams ir kitiems ugdytojams pavyzdžiai įvairiomis ES kalbomis.

KALBA	ORGANIZACIJOS LOGOTIPAS	NUORODA
ČEKŲ		https://nepornu.cz/sekce-pro-rodice/
VOKIEČIŲ		https://www.safersurfing.org/produkt/download-pdf-mit-deinen-kindern-ueber-pornos-reden/
VOKIEČIŲ		https://freivonporn.de/
SLOVĖNŲ		https://institut-integrum.com/programi/vzgojanje-za-celostno-spolnost/
PRANCŪZŲ		https://assodeclis.com/interventions-scolaires
ISPANŲ		https://www.daleunavuelta.org/talleres/
LIETUVIŲ		https://www.vaikasinternete.lt/wp-content/uploads/2023/02/Methodika-galutine-versija-sumaketuota.pdf https://www.vaikasinternete.lt

Šioje ataskaitoje pateikti duomenys gauti konsultuojantis su platformos nariais ekspertais ir apibendrinus tam tikrus Europos valstybėse narėse atliktus tyrimus. Bibliografinė medžiaga pateikiama šio dokumento priede.

4. SIŪLYMAI TEIGIAMŲ POKYČIŲ LINK

Kaip jau įrodyta šiame dokumente pornografija yra rimta sveikatos problema. **Vis dar reikia daug nuveikti, kad būtų kovojama ir užkirstas kelias pornografijai bei jos sukeliams pasekmėms vaikams.** Būdami Europos vaikų skydo platformos nariai, raginame politikos formuotojus, vyriausybes ir pilietinės visuomenės organizacijas įtraukti šią svarbią temą į politinę darbotvarkę:

Pirma: investuojant į patikimesnius, aprašomuosius mokslinius tyrimus apie vaikų, ypač paauglių, pornografijos vartojimą:

→ Stiprinti tyrimus apie priklausomybės nuo pornografijos paplitimą tarp jaunuolių, atsižvelgiant į etinius aspektus atliekant tyrimus apie pornografijos poveikį vaikams;

→ Ieškoti bendro sutarimo dėl priklausomybės nuo pornografijos diagnozavimo ir šio sutrikimo konceptualizavimo;

→ Nustatyti individualius pažeidžiamumus, kurie paskatina neigiamų vartojimo pasekmių, pavyzdžiui, priklausomybės ir smurtinio seksualumo, atsiradimą.

Antra: pritaikant visuomenės sveikatos politiką:

→ Įtraukti pornografiją į priklausomybių sąrašą tarptautinėse psichikos sveikatos klasifikacijose (PSO; APA);

→ Stiprinti pornografinių svetainių kontrolę ir blokavimą, kad būtų išvengta ankstyvo kontakto su pornografija;

→ Rengti nacionalines prevencijos programas apie pornografijos vartojimą ir jos fizinį, psichologinį ir psichosocialinį poveikį;

→ Įsteigti specializuotus priklausomybės nuo pornografijos gydymo skyrius visuomenės sveikatos priežiūros skyriuose (Lietuvoje - atitinkamai Respublikiniame priklausomybės ligų centre - vert. past.).

Trečia: skleisti supratimą ir remti visas iniciatyvas, kuriomis siekiama atkreipti dėmesį į pornografijos vartojimo pasekmes

→ Stiprinti visuomenės informuotumą vietiniu, regioniniu ir Europos lygmeniu viešosiose erdvėse;

→ Įtraukti į universitetų (pvz., medicinos, psichologijos, edukologijos) mokymo programas kursus apie neigiamų pornografijos vartojimo pasekmių supratimą ir pagalbą.

Ketvirta: parengti politikos gaires ir ES teisės aktus, kurie veiksmingai apsaugotų nepilnamečius nuo internetinio pornografinio turinio prieinamumo ir vartojimo.

→ Papildyti Europos parlamento ir Tarybos Reglamentą, kuriuo nustatomos seksualinės prievartos prieš vaikus prevencijos ir kovos su ja taisyklės, įtraukiant pornografiją kaip seksualinės prievartos prieš vaikus sunkinantį veiksnį;

→ Užtikrinti dabartinių Reglamento taisyklių įgyvendinimą ir naujojo ES centro išteklius;

→ Stiprinti vyriausybų, interneto serverių ir pilietinės visuomenės organizacijų, įskaitant vaikų, tėvų ir šeimų asociacijas, bendradarbiavimą;

→ Privaloma veiksminga amžiaus patikra, „numatant sankciją nedelsiant užblokuoti (internetu svetainę, kurioje pateikiamas nepilnamečiams žalingas ir prieinamas turinys - vert. past.)“;

Šioje ataskaitoje pateikti duomenys gauti konsultuojantis su platformos nariais ekspertais ir apibendrinus tam tikrus Europos valstybėse narėse atliktus tyrimus. Bibliografinė medžiaga pateikiama šio dokumento priede.

→ Pagal nutylėjimą įjungti Tėvų kontrolės sistemą naujuose skaitmeniniuose įrenginiuose ir interneto paslaugose.

Penkta: padėti vaikams, tėvams ir mokykloms, stebėti ir pritaikyti jų įgyvendinamą gerąją patirtį.

- Stiprinti tėvus skaitmeninio švietimo ir nepilnamečių apsaugos nuo internetinės pornografijos srityje;
- Drausti naudotis išmaniaisiais telefonais, mobiliaisiais telefonais ar kitais prie interneto prijungtais įrenginiais mokyklos patalpose;
- Įjungti interneto turinio filtravimą mokyklose ir viešose vietose.

1 Priedas. Bibliografija ir naudingi Europos šalių šaltiniai pornografijos tema

Amsellem-Mainguy Y., & Vuattoux A. (2018). *Construire, explorer et partager sa sexualité en ligne. Usages d'Internet dans la socialisation à la sexualité à l'adolescence*, INJEP Notes & rapports/Rapport d'étude.

ARCOM (2023, 25 mai). *Fréquentation des sites adultes par les mineurs*. <https://www.arcom.fr/nos-ressources/etudes-et-donnees/mediatheque/frequentation-des-sites-adultes-par-les-mineurs>

Ballester, L., Orte, C. y Red Jóvenes e Inclusión (2019). *Nueva pornografía y cambios en las relaciones interpersonales*. Barcelona: Octaedro.

Baranowski, A. M., Vogl, R., & Stark, R. (2019). Prevalence and Determinants of Problematic Online Pornography Use in a Sample of German Women. *The journal of sexual medicine*, 16(8), 1274–1282. <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2019.05.010>.

Bóthe, B., Vaillancourt-Morel, M.-P., Dion, J., Štulhofer, A., & Bergeron, S. (2021). Validity and reliability of the short version of the Problematic Pornography Consumption Scale (PPCS-6-A) in adolescents. *Psychology of Addictive Behaviors*, 35(4), 486–500. <https://doi.org/10.1037/adb0000722.supp>

European Commission, Press Release (11.05.2022). Fighting child sexual abuse: Commission proposes new rules to protect children, available online at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2976

Fondapol, Actions Addictions & Fondation Gabriel Péri (2018). *Les addictions chez les jeunes : L'urgence d'une politique de santé et de sécurité publiques*. <https://www.fondapol.org/etude/les-addictions-chez-les-jeunes-14-24-ans-2/>

Govern de les Illes Balears (2023). Estudio sobre pornografía en las Islas Baleares: acceso e impacto sobre la adolescencia, derecho internacional y nacional aplicable y soluciones tecnológicas de control y bloqueo. <https://www.caib.es/pidip2front/adjunto?codi=2952165&locale=es>

Hernandez-Mora, M. (2023). *Pornographie en ligne et processus addictifs : contributions théorique, méthodologique et clinique*. Thèse de doctorat, Université de Paris Cité.

Hernández-Mora, M., & Varescon, I. (2022). Sociodemographic and Psychopathological Factors Predicting Problematic Pornography Use in a Young Adult French Community Sample. *Sexual Health & Compulsivity*, 29, 3-4, 108-126. <https://doi.org/10.1080/26929953.2022.2110342>

IFOP (2014). *Les pratiques et les usages des Français en matière de pornographie Enquête sur la consommation de films X sur Internet*. Disponible sur https://www.ifop.com/wpcontent/uploads/2018/03/2603-1-study_file.pdf.

Lange, R. (red.), (2022). *Nastolatki wobec pornografii cyfrowej*, Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy. Available online at : <https://cyberprofilaktyka.pl/badania/2022-nastolatki-a-pornografia-badania.pdf>

Mediesundhed for børn og unge (2021). Report: “Ny dansk viden om hvordan digitalt indhold af pornografisk karakter påvirker danske børn og unge – set fra et ungeperspektiv”. Available online at: https://mediesundhed.dk/wp-content/uploads/2021/11/A4_Rapport_Medie_sundhed_v4.pdf

Šioje ataskaitoje pateikti duomenys gauti konsultuojantis su platformos nariais ekspertais ir apibendrinus tam tikrus Europos valstybėse narėse atliktus tyrimus. Bibliografinė medžiaga pateikiama šio dokumento priede.

Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2009). Adolescents' exposure to sexually explicit internet material and sexual satisfaction: A longitudinal study. *Human Communication Research*, 35(2), 171-194.

Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2010). Processes underlying the effects of adolescents' use of sexually explicit internet material: The role of perceived realism. *Communication Research*, 37(3), 375-399.

Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2014). Does exposure to sexually explicit Internet material increase body dissatisfaction? A longitudinal study. *Computers in Human Behavior*, 36, 297-307.

Peter J, Valkenburg P.M. (2016). Adolescents and Pornography: A Review of 20 Years of Research. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509-531.

PornHub (2022). *The 2022 Year in Review*. <https://www.pornhub.com/insights/2022-year-in-review>

Smaniotto, B. & Melchiorre, M. (2018). Quand la construction de la sexualité adolescente se confronte à la violence du voir pornographique. *Sexologies*, 27, Issue 4.

Tlakový hrniec, Nepornu (2023). Study: Sledovanie pornografie Prieskum medzi deťmi. Available online at: <https://tlakovyhrniec.sk/wp-content/uploads/2023/10/prieskum-deti-print.pdf>

Van den Eijnden R., Spijkerman R., Vermulst A., Van Rooij A., & Engels R. (2010). Compulsive Internet Use Among Adolescents: Bidirectional Parent–Child Relationships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(1), 77-89.

Willis, M., Bridges, A. J., & Sun, C. (2022). Pornography Use, Gender, and Sexual Objectification: A Multinational study. *Sexuality & Culture*, 26(4), 1298–1313. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-09943-z>